

ΣΗΜΕΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ και τεκμηριωτικό υλικό ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες πάγιο αίτημα όλων των πολιτικών παρατάξεων, και ιδιαίτερα εκείνων της αριστεράς, είναι η αύξηση των δαπανών για την εκπαίδευση. Το αίτημα φαίνεται πλήρως τεκμηριωμένο, δεδομένου ότι ο δείκτης των δαπανών για την εκπαίδευση ως προς το ΑΕΠ, που χρησιμοποιείται διεθνώς ως μέτρο σύγκρισης της εθνικής προσπάθειας με άλλες αντίστοιχες, βρίσκεται στο 4,24% το 2003. Η σύγκριση είναι συντριπτικά αρνητική αν αναφερθούμε στον μέσο όρο 5.22% των 25 κρατών μελών της Ε. Ένωσης, και κυρίως στα ποσοστά μεταξύ 7 και 8% των Σκανδιναβικών κρατών και της Κύπρου. Όμως υπάρχουν και κράτη μέλη που κυμαίνονται μεταξύ 4 και 5% όπως η Γερμανία (4,71), η Ιταλία (4,74), η Ισπανία (4,29) και η Ιρλανδία (4,40) [Eurostat, 2003]. Οι δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ελλάδα χρηματοδοτούνται κατά 95,4% από δημόσιες πηγές, ποσοστό που καταβαίνει στο 88,4% στο σύνολο του ΟΟΣΑ, ευρισκόμενη από την άποψη αυτή στην ίδια ομάδα με τις σκανδιναβικές χώρες [OECD: Education at a glance, 2005].

Ο δείκτης αυτός είναι εν μέρει παραπλανητικός για όσους θα ήθελαν να σχεδιάσουν νέα εκπαιδευτική πολιτική, γιατί κρύβει διαφορές ανάμεσα στα επιμέρους επίπεδα εκπαίδευσης, τους περιορισμούς της δημόσιας χρηματοδότησης, λόγω των υψηλών δαπανών για την άμυνα και για την πληρωμή τοκοχρεολυσίων. Η άμυνα απορροφά το 4 ως 5 % του ΑΕΠ και η εξόφληση του χρέους (τόκοι και χρεολυσία) το 2005 [εισηγητική έκθεση κρατικού προϋπολογισμού 2006] καλύπτει το 17,5%, του ΑΕΠ.

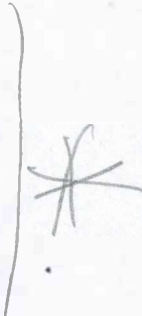
Ο δείκτης αυτός κρύβει επίσης τις προσπάθειες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια για την αύξηση της δαπάνης, ακόμη και σε σχέση με το ΑΕΠ: Ήταν 2,66% πριν 10 χρόνια (1993). Η δαπάνη για δημόσιους και ιδιωτικούς εκπαιδευτικούς οργανισμούς ανά μαθητή ή σπουδαστή ήταν το 2003 ήταν 4120 ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 941 € ή 30% μέσα σε δυο χρόνια. Αντίστοιχα, η δαπάνη στην ΕΕ25 ήταν το 2003 5519 € και στην ΕΕ 15 6004 € (πίνακας 2).

Εξετάζοντας τα ίδια μεγέθη, αλλά για κάθε επίπεδο εκπαίδευσης χωριστά, έχουμε τα εξής:

- Πρωτοβάθμια εκπαίδευση Ελλάδα 2003: 2959.7 € (αύξηση από 2001 κατά 582.9 €). Η Ελλάδα καλύπτει το 68% της ΕΕ25
- Δευτεροβάθμια εκπαίδευση 2003: Ελλάδα 4197.9 € (αύξηση από το 2001 κατά 1155.9€). Η Ελλάδα καλύπτει το 74% της ΕΕ25
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση 2003: Ελλάδα 5197.3 € (αύξηση από το 2001 κατά 1410.1€). Η Ελλάδα καλύπτει το 64% της ΕΕ25.

Και από άλλες πηγές προκύπτει επίσης η ταχεία βελτίωση της χρηματοδότησης της εκπαίδευσης τα τελευταία χρόνια. Η Ελλάδα έχει το μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης της δαπάνης ανά σπουδαστή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, μετά την Τουρκία και την Ελβετία, ακολουθούμενη από την Ισπανία. Παραμένει όμως σε επίπεδο ανάλογο με αυτό της Πολωνίας και της Σλοβακίας. Αλλά και στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση η Ελλάδα έκανε σημαντικά άλματα στη χρηματοδότηση: ο ρυθμός αύξησης της δαπάνης ανά μαθητή στην Ελλάδα βρίσκεται στην πρώτη γραμμή, μαζί με εκείνους της Ιρλανδίας, της Πολωνίας και της Τουρκίας

Θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη σ' αυτές τις εκτιμήσεις ότι η ιδιωτική δαπάνη για εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι υποεκτιμημένη, γιατί ένα μεγάλο μέρος των ιδιωτικών δαπανών για φροντιστήρια κτλ δεν είναι εύκολο να καταμετρηθεί. Η καταγραμμένη ιδιωτική δαπάνη για εκπαίδευση ήταν στην Ελλάδα το 2003 το 0,22% του ΑΕΠ, ενώ το ίδιο έτος για την ΕΕ25 και ΕΕ15 ήταν 0,63%, για την Σουηδία 0,19%, την Ιρλανδία 0,31% και την Ιταλία 0,40%. Είναι φανερό ότι και στη Σουηδία, όπου το κράτος αναλαμβάνει το μεγαλύτερο όγκο της χρηματοδότησης, δαπανώνται σημαντικά κονδύλια από την ιδιωτική οικονομία. Πρέπει όμως να λάβουμε υπόψη το ρόλο των επιχειρήσεων στην εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού τους, φαινόμενο που έχει πολύ περιορισμένη έκταση στην Ελλάδα. Έτσι κι' αλλιώς, και στον ιδιωτικό τομέα χρειάζεται ένταση της προσπάθειας.

Τελικά όμως ο δείκτης, όσα μειονεκτήματα και να παρουσιάζει, δεν είναι μακριά από την πραγματικότητα. Η Ελλάδα βρίσκεται στην κατηγορία των ουραγών μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών στις δαπάνες για την εκπαίδευση, τόσο των δημοσίων όσο και των ιδιωτικών.

Αναμφίβολα λοιπόν η αύξηση των δαπανών είναι αναγκαία, αλλά προς ποια κατεύθυνση, με ποιες προϋποθέσεις;

Δεν είναι αναγκαίο επίσης να ελέγξουμε την ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου, τους προσανατολισμούς και τις προτεραιότητές του καθώς και τις επιπτώσεις του στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της Ελλάδας;

Εκεί που υστερεί η Ελλάδα συντριπτικά σε σχέση με τις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες είναι η διαβίωση εκπαίδευση. Ένας τομέας που ξεκίνησε ουσιαστικά με τα επιχειρησιακά προγράμματα για την απασχόληση και τη συνεχιζόμενη κατάρτιση στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και ακόμη δεν έχει πλήρως εδραιωθεί στη συνείδηση των ελλήνων, των εκπαιδευτικών και των επιχειρήσεων που συνήθως χρησιμοποιούν το μέσον αυτό για την αναβάθμιση του προσωπικού τους. Η Ελλάδα, παρ' όλο που διπλασίασε το ποσοστό των καταρτιζομένων μεταξύ 1996 και 2005, δεν έχει ακόμη πετύχει ούτε το 1/5 του μέσου όρου των ΕΕ25.

Εκπαίδευση ορισμένων ηλικιών και κοινωνικός σπρώματός; Σουηδική εκπαίδευση του ψηθυσμού - αγροτικής - Άλλες ευκαιρίες για να εξερχώμαι - Δυνατότητα σε αρωματισμού στη δεξιοτεχνία (αγροποροποιεί)

Τι σημαίνει στην πράξη να αυξηθούν οι δαπάνες για την εκπαίδευση; Πρόκειται για μια απλή εγγραφή πρόσθετων κονδυλίων στον τακτικό προϋπολογισμό του κράτους και στο πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, που θα προτείνει η Κυβέρνηση και θα ψηφίσει η Βουλή; Ή μήπως χρειάζεται να πραγματοποιηθούν ή και να πραγματοποιούνται παράλληλα σημαντικές ποιοτικές και δομικές αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Μερικά επιτεύγματα που προκύπτουν από συγκρίσεις με άλλες αναπτυγμένες χώρες είναι αποκαλυπτικά και χρήσιμα για τη διαμόρφωση πολιτικής (πίνακες 7-10).

Η Ελλάδα έχει πετύχει σημαντικότερα ποσοστά συμμετοχής στην λυκειακή εκπαίδευση: βρίσκεται σε πολύ καλλίτερη θέση στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού, σε σχέση με τις άλλες μεσογειακές χώρες της ΕΕ15, και πολύ κοντά στη Σουηδία για τον πληθυσμό των 20-24 ετών. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα έχει τα μεγαλύτερα ποσοστά σπουδαστών που σπουδάζουν εκτός Ελλάδας και ξένων που σπουδάζουν στην Ελλάδα (κυρίως Κύπριοι και Παλαιστίνιοι). Έχει επίσης πετύχει μέσο μέγεθος τάξης μικρότερο από τον μέσον όρο των χωρών του ΟΟΣΑ, καθώς και αναλογία μαθητών προς διδάσκοντες. Με εξαίρεση την τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι ελληνικοί δείκτες είναι κοντά στους καλλίτερους των χωρών του ΟΟΣΑ.

Σπουδάζουν στο εξωτερικό και; Θα λείπει να σπουδάσουν εδώ λόγω δαπάνης αλλά και εξ' α

Ανασφαιρίζεται από την πραγματικότητα

που υπήρξε διχομενούνται σε ομαλότητα δραστηριοποιείται αναπτύσσεται για να εξερχώμαι (αυξάνεται ο αριθμός των σπουδαστών για εκπαίδευση σε εξωτερικό)

Η «παραγωγή» πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αυξήθηκε ταχύτατα τα τελευταία 10 έτη στο χώρο του ΟΟΣΑ (πίνακας 11). Αυτός είναι ένας σημαντικός δείκτης προόδου προς την οικονομία της γνώσης. Η Ελλάδα, παρόλο που ξεκίνησε από υψηλό σημείο, κοντά στον μέσο όρο το 1994, έχασε έδαφος στη διαδρομή, γιατί άλλες χώρες προχώρησαν ταχύτερα. Ομοίως φαίνεται να έχασαν ακόμη περισσότερο έδαφος η Ιταλία και η Πορτογαλία, όχι όμως και η Ισπανία! Σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ το ποσοστό των πτυχιούχων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ξεπερνάει το 30% του ενεργού πληθυσμού: ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία, Ν. Ζηλανδία, Ιαπωνία και από τις ευρωπαϊκές Φινλανδία, Σουηδία, Δανία, Νορβηγία. Η πρόοδος σ' αυτές τις χώρες είναι χαρακτηριστική της πορείας τους προς την οικονομία της γνώσης. Τα ποσοστά, όπως είναι φυσικό είναι πολύ μεγαλύτερα στην ηλικιακή ομάδα των 25-34 ετών, αλλά η Ελλάδα είναι σχεδόν η μόνη χώρα που παρουσιάζει έστω και ελαφρά μείωση από το 1994 στο 2003 (που μπορεί να οφείλεται σε εκροή πτυχιούχων αυτής της ηλικίας στο εξωτερικό).

Τι αποχτούχοι
Μόλις είδα
Ομοίως
Αρκετά
από βλ. φιλία
απλά σε βλ. φιλία

Από τα στατιστικά δεδομένα (πίνακας 12) φαίνεται ότι ναι μεν οι μισθοί των διδασκόντων στην Ελλάδα είναι χαμηλότεροι του μέσου όρου του ΟΟΣΑ και πολλών κρατών μελών, αλλά η σχέση του μισθού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια ως προς το κατά κεφαλή εισόδημα είναι πολύ ευνοϊκότερη στην Ελλάδα απ' ότι σε πιο αναπτυγμένες οικονομικά χώρες. Η ελληνική κοινωνία αναγνωρίζει το κύρος του δασκάλου και του καθηγητή σχολείου και δαπανά αναλογικά περισσότερα απ' ότι για άλλες δημόσιες υπηρεσίες. Δεν παύει όμως, η αμοιβή για καθαρό χρόνο διδασκαλίας είναι στην Ελλάδα κατώτερη του μέσου όρου του ΟΟΣΑ (πίνακας 13). Είναι καλλίτερη μόνο της αμοιβής στις πρώην «σοσιαλιστικές χώρες», τις λιγότερο αναπτυγμένες αλλά και τις ΗΠΑ, κι' αυτό χρειάζεται περαιτέρω μελέτη και συζήτηση, σε σχέση πάντα με την ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης.

Μισθός; Συναισθηματισμοί μετώπου της Ενωτικής Δύσης

Μελέτη χρειάζονται ακόμη το άνοιγμα της ψαλίδας ανάμεσα στο μισθό εκκίνησης και στο μισθό κορυφής, το οποίο είναι μικρότερο στην Ελλάδα απ' ότι στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ, εκτός από τις σκανδιναβικές, και ο χρόνος που απαιτείται για να φτάσουν οι διδάσκοντες στην κορυφή, που είναι από τους μακρύτερους. Αυτά είναι ζητήματα που χρειάζεται να συνεξετάζονται όταν συζητούνται οι αμοιβές και οι συνθήκες εργασίας των δασκάλων και καθηγητών. Ακόμη περισσότερο χρειάζεται να συζητούνται τα θέματα της αξιολόγησης, που αποτέλεσαν τα τελευταία χρόνια και αποτελούν ακόμα αντικείμενο θερμής πολιτικής διαμάχης.

ασοία, προφρα
στο οχαιό
είναι αυτηρο
καθορισεει
σε ώρες παρως
για στο οχαιό
σε σχέση με αρα
ρισό δημοσίω
υποαρχών.

Ακόμη και σήμερα, κατά την αξιολόγηση των διδασκόντων στην Ελλάδα, τα κριτήρια αναφέρονται στα αρχικά τυπικά προσόντα, τις επί πλέον σπουδές και τα οικογενειακά βάρη, ενώ δεν λαμβάνονται υπόψη οι επιδόσεις του διδάσκοντος, η επιτυχής πραγματοποίηση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων, η επίτευξη υψηλών επιδόσεων σε εξετάσεις ή η διεπιστημονική κατάρτιση, κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη για τον ορισμό του ύψους του μισθού στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ.

Αφισόμαι είναι
μια τυπική δια-
δικασία που
αυαφείρειται
σε ζώμια
φρουόντα

Ποια είναι η ποιότητα των πτυχιούχων που παράγει το εκπαιδευτικό σύστημα; Δυστυχώς, για τους πτυχιούχους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης λίγα στοιχεία έχουμε, μια και η αξιολόγηση των ΑΕΙ και των ΤΕΙ καθυστερεί να γίνει θεσμός στον χώρο αυτό. Προηγούμενες αξιολογήσεις που πραγματοποιήθηκαν με χρηματοδότηση από το επιχειρησιακό πρόγραμμα για την εκπαίδευση παρέμειναν άγνωστες όχι μόνον στο

ευρύ κοινό, αλλά και στα περισσότερα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας. Αξιολογικά στοιχεία μπορεί να αντλήσει κανείς από την αγορά, διαπιστώνοντας τη ζήτηση των πτυχιούχων από τα ξένα ιδρύματα για μεταπτυχιακές σπουδές, τη ζήτηση από ελληνικές και ξένες επιχειρήσεις για στελέχωση, τη δημιουργία νέων και βιώσιμων επιχειρήσεων από τα άτομα αυτά.

Για τα περισσότερα απ' αυτά ελάχιστα στοιχεία διατίθενται και πολλές «δοξασίες» υπάρχουν. Πρόσφατα όμως, ποικίλες μελέτες επισημαίνουν την αναντιστοιχία πτυχίων και τίτλων σπουδών. Η πιο πρόσφατη (Adecco, Κέρδος 1 Ιουνίου 2006) συμπεραίνει ότι το 67% των νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας δεν απασχολείται με εργασία σχετική με το αντικείμενο σπουδών. Πέρα από τις παρεξηγήσεις για τη σχέση σπουδών-απασχόλησης, είναι γεγονός ότι η αγορά ενδιαφέρεται κατ' αρχή για την προσωπικότητα του νέου, τις ικανότητές του στην πληροφορική και τις ξένες γλώσσες, τη δυνατότητα να ενταχθεί σε μια ομάδα και να εργαστεί συλλογικά (ανακοίνωση ΣΕΒ Μάρτιος 2006, προηγούμενες μελέτες ΕΜΠ/ΕΙΕργασίας). Οι γνώσεις ενδιαφέρουν λιγότερο, αφενός γιατί θεωρείται δεδομένο ότι συνοδεύουν την αποφοίτηση, αλλά κυρίως γιατί ανανεώνονται τόσο γρήγορα που ο εργαζόμενος σε θέσεις στελεχών πρέπει κυρίως να αφομοιώνει τις νέες γνώσεις που παράγονται διεθνώς, ενώ ταυτόχρονα εργάζεται.

Όσον αφορά της δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το Programme for International Student Assessment (PISA) παρουσιάζει ενδιαφέροντα συγκριτικά στοιχεία, σύμφωνα με τα οποία η ελληνική εκπαίδευση χρειάζεται σημαντική αναβάθμιση για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις τόσο της παγκοσμιοποίησης των οικονομιών όσο και της επικράτησης της γνώσης ως βασικού συντελεστή παραγωγής.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του PISA 2000 και 2003 για τις χώρες του ΟΟΣΑ, στον «αναγνωστικό εγγραμματισμό» (reading) η Ελλάδα υπερτερεί μόνον του Μεξικού και της Τουρκίας και βρίσκεται πλησίον της Ιταλίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Σλοβακίας. Το ίδιο συμβαίνει και με τον «επιστημονικό εγγραμματισμό» (φυσική, χημεία) αλλά και με τα μαθηματικά. Όσον αφορά τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών από τους μαθητές 15 ετών στο σχολείο, η Ελλάδα βρίσκεται λίγο πάνω από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ, ενώ στην χρήση υπολογιστών στο σπίτι υστερεί σημαντικά.

Είναι εύκολο να δηλώνει ένα πολιτικός ότι χρειάζεται αύξηση των δημόσιων δαπανών για την παιδεία, όπως και για το περιβάλλον, και για την υγεία, την ασφάλεια και άμυνα, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τις μεταφορές, τον πολιτισμό και πολλούς άλλους σημαντικούς και κρίσιμους τομείς κρατικής παρέμβασης. Όμως, χρειάζεται κάθε φορά να εντοπίζονται οι πηγές προέλευσης των πόρων και η πηγές χρηματοδότησης. Χωρίς μεγέθυνση της οικονομίας δεν μπορεί να βρεθούν τέτοιοι πόροι σε επαρκείς ποσότητες και σε διάρκεια. Η μείωση των ελλειμμάτων δεν είναι μια περιττή πειθαρχία που επιβλήθηκε «απ' έξω». Είναι συνειδητή πολιτική επιλογή που διασφαλίζει την βιωσιμότητα της αναπτυξιακής διαδικασίας. Δημιουργεί σταθερό περιβάλλον για τους επενδυτές και κρατάει σταθερή την εισοδηματική βάση των καταναλωτών.

*
 Φαίνεται να
 σε συνδυασμό
 με την απασχό-
 ληση (κατα-
 κριτική - αλλα-
 σιωνική σε συ-
 ιδρύματα (επι-
 κριτική) στην
 Ορεινή περιοχή με
 ελεύθερη εφευ-
 κότητα από
 κέρματα.
 Επομένως
 γνώση αφο-
 υτάται με
 ευρύτατο
 φάσμα στις
 θεωρίες.
 Η-επιχειρήσεις
 διεθνώς

Ο κρατικός προϋπολογισμός δεν μπορεί να αυξάνει τις δαπάνες κατά «πολιτική βούληση» με βάση μόνο τις παρούσες ανάγκες, χωρίς αρνητικές συνέπειες στην οικονομία και την κοινωνία του μέλλοντος. Κι' ακόμα, στον αδυσώπητο ανταγωνισμό μεταξύ εθνικών οικονομιών για προσέλκυση επενδυτών και υψηλού επιπέδου ανθρώπινου δυναμικού, κάθε διαθέσιμος συντελεστής παραγωγής, εργασία, κεφάλαιο, γνώση, δημόσιο ή ιδιωτικό, πρέπει να επενδύεται με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο για τις παρούσες και τις μέλλουσες γενιές. Προκειμένου να διατεθούν περισσότερα κονδύλια σε τομείς προτεραιότητας χρειάζεται να αυξηθούν τα έσοδα, αλλά για να συμβεί αυτό πρέπει να αυξηθεί η εγχωρίως παραγόμενη αξία. Ταυτόχρονα χρειάζεται να εστιαστούν οι επιλογές για να μη διασπείρονται οι πόροι σε αμέτρητες μικρές προσπάθειες που είναι αδύνατον να επηρεάσουν τη διεθνή οικονομική θέση της χώρας.

Για να προχωρήσουμε σε διερεύνηση των δεσμών που πρέπει να δημιουργηθούν μεταξύ εκπαίδευσης και παραγωγής, χρειάζεται να παρακολουθούμε τις ανάγκες σε εκπαίδευση και κατάρτιση που έχει ο χώρος της παραγωγής, της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Αλλά και τις δυναμικές που μπορεί να δημιουργήσει η εκπαίδευση, οι οποίες θα επηρεάσουν θετικά την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Τα ερωτήματα που θέτουν οι δραστηριότητες αυτές δεν έχουν εύκολες και μονοσήμαντες απαντήσεις. Ξέρουμε περισσότερο ποιες θα θέλαμε να είναι οι ανάγκες της κοινωνίας και ποια να είναι η δυναμική της εκπαίδευσης, παρά ποια πραγματικά είναι.

Στη συνέχεια, προχωρούμε σε διερεύνηση των ενδεχόμενων απαντήσεων, ξεκινώντας από μερικές ενδείξεις για την κατάσταση στην παραγωγή σήμερα.

Παρατηρώντας την απασχόληση ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο διαπιστώνουμε ότι αυτή είναι μεγαλύτερη όσο ανέρχεται το επίπεδο εκπαίδευσης. Διαπιστώνουμε επίσης ότι όσον αφορά τον άρρενα πληθυσμό τα ποσοστά απασχόλησης των αποφοίτων λυκείου και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι περίπου ανάλογα με τον μέσον όρο και τις επιδόσεις των πιο αναπτυγμένων οικονομιών, ενώ η απασχόληση είναι πολύ μεγαλύτερη για τους αποφοίτους της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, δείγμα των πραγματικών αναγκών της οικονομίας. Για τον γυναικείο πληθυσμό, η απασχόληση των απόφοιτων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα είναι στον μέσον όρο, αλλά πολύ μικρότερη από εκείνη των πιο αναπτυγμένων οικονομιών, ενδεικτική της θέσης της ελληνίδας με χαμηλά προσόντα στην οικογενειακή δομή. Η αύξηση της απασχόλησης περνάει από τη βελτίωση του εκπαιδευτικού επιπέδου των γυναικών.

Προστρέχοντας στις εθνικές στατιστικές (ΕΣΥΕ, απογραφή 2001) διαπιστώνουμε ότι το ανθρώπινο δυναμικό με διδακτορικούς και μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών συγκεντρώνονται στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και ορισμένες άλλες υπηρεσίες. Η εκπαίδευση και η υγεία απασχολούν το 60% των διδασκόντων, ενώ η μεταποίηση το 4%, το εμπόριο το 3% και η «διαχείριση ακίνητης περιουσίας και οι επιχειρηματικές δραστηριότητες» 13%. Αντίστοιχα, η εκπαίδευση και η υγεία απασχολούν το 23% των κατόχων master, η μεταποίηση και το εμπόριο 16%, η διαχείριση ακίνητης περιουσίας και οι επιχειρηματικές δραστηριότητες 21%, οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες το 10%. Ας σημειωθεί ότι οι κάτοχοι διδακτορικού τίτλου αποτελούν το 0,5% του συνόλου των απασχολούμενων και οι κάτοχοι master το 1,1%. (πίνακες 16,17). Η εκπαίδευση και η υγεία μοιάζουν να ανακυκλώνουν και να επαναχρησιμοποιούν το ερευνητικό ανθρώπινο δυναμικό που παράγουν οι ίδιες (διδάκτορες), το οποίο ελάχιστα διαχέεται στην οικονομία. Ο κλάδος που ωφελείται περισσότερο φαίνεται να εί-

ναι οι «επιχειρηματικές υπηρεσίες», κλάδος που θα μπορούσε να αποτελέσει ατμομηχανή στον εκσυγχρονισμό και την ανανέωση του παραγωγικού τοπίου στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια.

Αναστροφή

Παρατηρώντας την ανεργία, ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ανέργων, διαπιστώνουμε ότι η Ελλάδα είναι από τις ελάχιστες αναπτυγμένες χώρες όπου η ανεργία δεν μειώνεται όσο αυξάνει το μορφωτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού. Στην Ελλάδα το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας σημειώνεται στους αποφοίτους της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ερμηνεύοντας και την κοινωνική πίεση για είσοδο στα ΑΕΙ και ΤΕΙ, και ούτως ή άλλως παραμένει υψηλό για όλα τα επίπεδα.

Με βάση το 2000, όπου ο δείκτης παραγωγής τίθεται στο 100, η ελληνική παραγωγή ήταν τον Δεκέμβριο του 2005 στην Ελλάδα για την ενέργεια στο 105,7, τα ενδιάμεσα αγαθά 103,7, τα μη-διαρκή καταναλωτικά 103,1, για τα κεφαλαιουχικά αγαθά στο 75,8 και για τα διαρκή καταναλωτικά 74,6. Επειδή η σύγκριση δεν έχει ενδιαφέρον μόνον ως προς το παρελθόν, αλλά και ως προς τους εταίρους και ανταγωνιστές, ο πίνακας 14 δίνει στοιχεία σε σχέση με τις χώρες που αποτέλεσαν πρόσφατα αντικείμενο συζήτησης στην Ελλάδα, σχετικά με τα μοντέλα ανάπτυξης της Σουηδίας και της Ιρλανδίας (συν η γείτων Ιταλία). Παρατηρούμε ότι η ελληνική παραγωγή συρρικνώνεται στα κεφαλαιουχικά και διαρκή καταναλωτικά αγαθά και έχει την καλλίτερη επίδοση στον τομέα της ενέργειας, επιβεβαιώνοντας την διαπίστωση για την αποβιομηχάνιση με παράλληλη εντατικοποίηση της ενεργειακής κατανάλωσης. Η οποία (αποβιομηχάνιση) προέρχεται όχι μόνον από τη συρρίκνωση των παραδοσιακών κλάδων, που αντιμετωπίζουν των ανταγωνισμό των χωρών με χαμηλό κόστος εργασίας, αλλά και από την αδυναμία ανάπτυξης νέων κλάδων ή και νέων προϊόντων σε παραδοσιακούς κλάδους στη μεταποίηση,

Καινοτομία
Οικονομία
ως (νέου)

Μπορεί η εκπαίδευση να συμβάλει στην ταχύτερη μετάβαση της Ελλάδας από τους παραδοσιακούς κλάδους με τα κλασικά προϊόντα σε νέους κλάδους ή και νέα προϊόντα; Πως αξιοποιεί η οικονομία το ανθρώπινο δυναμικό της χώρας;

Ο πίνακας 19 δείχνει την υστέρηση της καινοτομικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές. Ο κύκλος εργασιών από καινοτομικά προϊόντα είναι σχεδόν ο μισός απ' ότι άλλων χωρών, με ιδιαίτερα αδύνατο σημείο την μεταποίηση, που δεν αναπληρώνεται από άλλους τομείς της οικονομίας. Αν λάβουμε υπόψη και τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Μελέτης για την Καινοτομία (EIS) απ' όπου προκύπτει ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις εισάγουν κυρίως καινοτομίες που αφορούν στο σχέδιο και την εμφάνιση των προϊόντων, αντιλαμβανόμαστε ότι χρειάζεται να γίνει μεγάλος δρόμος ακόμη για να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Όπως επισημαίνει μελέτη της MRB και της KANTOR για τη Λέσχη Επιχειρηματικότητας, οι περισσότερες νέες επιχειρήσεις ιδρύονται ως ανάγκη για να απασχοληθούν οι ιδρυτές και όχι γιατί εντοπίστηκε μια επιχειρηματική ευκαιρία [Ναυτεμπορική 3.3.2006]. Η πλειοψηφία προσβλέπει στην εθνική αγορά, δεν έχει αξιόπιστο επιχειρηματικό σχέδιο, ενώ το 10% των επιχειρήσεων επιβιώνει μετά από 3 έτη λειτουργίας. Άλλη πρόσφατη μελέτη της KANTOR δείχνει ότι μόνον το 15% των επιχειρήσεων είναι ανταγωνιστικές και ένα 18% έχουν τη δυνατότητα να γίνουν ανταγωνιστικές [Ημερησία 24.1.2006].

Καινοτομία
Οικονομία
ως (νέου)

Η αλλαγή «κουλτούρας» (επιλογών, συμπεριφορών) του επιχειρηματικού δυναμικού αναδεικνύεται ως μια επείγουσα και καθοριστική προτεραιότητα, που δεν μπορεί να αφήσει αδιάφορη την εκπαίδευση και τους εκπαιδευτικούς.

(Πως) μπορεί να συμβάλει η εκπαίδευση να ξεπεραστούν αυτά τα προβλήματα; Το ερώτημα δεν είναι τόσο αν θα ακολουθήσουμε το σουηδικό ή το ιρλανδικό μοντέλο ανάπτυξης. Άλλωστε και τα δυο έχουν θέσει την εκπαίδευση σε περίοπτη θέση μεταξύ των προτεραιοτήτων τους. Το ερώτημα είναι αν η Ελλάδα θα συνεχίζει να «στριμώχνεται» για την μείωση του κόστους παραγωγής, είτε με την συρρίκνωση των μισθών (περιλαμβανομένης και της μεταφοράς παραγωγικής υποδομής σε φθηνότερες χώρες) είτε με την αυτοματοποίηση (που οδηγεί στην μείωση της απασχόλησης), ή θα πραγματοποιήσει την μετάβαση στην οικονομία της γνώσης, αναπτύσσοντας τους θεσμούς αλλά και κυρίως τις επιχειρηματικές δραστηριότητες που παράγουν προστιθέμενη αξία με αυτές τις γνώσεις. Το εκπαιδευτικό σύστημα δεν μπορεί να λειτουργεί αυτονομημένο απ' αυτή την προσπάθεια.

Η γνώση ήταν κάποτε σχεδόν σταθερή – μεταβαλλόταν διαχρονικά με αργούς ρυθμούς – και μπορούσαμε να την αγοράσουμε πληρώνοντας ένα τίμημα, με βάση την προσφορά και τη ζήτηση στην αγορά. Γνωρίζαμε τη σημασία της εκπαίδευσης στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, ως μηχανισμό μεταφοράς και διάδοσης της γνώσης, που δημιουργεί στελέχη για την οικονομία και τη διοίκηση, ανανεώνει τις παραγωγικές, πνευματικές και πολιτικές elites και διασφαλίζει, μέσω της ισότιμης πρόσβασης στη γνώση, την κοινωνική κινητικότητα. Σήμερα, που η γνώση αποτελεί βασικό συντελεστή παραγωγής, δυναμικά μεταβαλλόμενο, η αξία της αυξάνει όσο πιο νέα είναι και όσο πιο δύσκολο είναι να αντιγραφεί ή να αναπαραχθεί από τρίτους. Η γνώση ανανεώνεται ή και συμπληρώνεται συνεχώς και συσσωρεύεται εκεί όπου ήδη υπάρχει σημαντικό απόθεμα, όπως συμβαίνει και με το κεφάλαιο, όταν βέβαια επενδύεται αποτελεσματικά.

Σημαντικό μέρος της γνώσης σήμερα παράγεται και ανήκει σε επιχειρήσεις ή σε οργανισμούς που την χρησιμοποιούν αποκλειστικά και δεν είναι δυνατόν να αγοραστεί, πολύ περισσότερο όταν τα διατιθέμενα κεφάλαια από τον αγοραστή είναι περιορισμένα (όπως συμβαίνει στην Ελλάδα). Τεχνολογική, επιστημονική, οργανωτική, εμπορική γνώση παράγεται και μετατρέπεται σε καινοτομίες, που ανταποκρίνονται με μονοπωλιακή ισχύ σε ανάγκες επιχειρήσεων ή καταναλωτών και αποφέρουν, μέχρι να υποκατασταθούν από άλλες καινοτομίες, υψηλή ανταμοιβή για τους συντελεστές παραγωγής της, αυξάνοντας την προστιθέμενη αξία και τα εισοδήματα.

Η μετάβαση από την σημερινή οικονομία, που χαρακτηρίζεται από ανταγωνιστική πίεση αφενός από τις χώρες χαμηλού κόστους εργασίας σε προϊόντα χαμηλής και μέσης έντασης γνώσης και αφετέρου από τις χώρες υψηλού μεν κόστους εργασίας, αλλά με καινοτομικά προϊόντα και υπηρεσίες συνήθως υψηλής έντασης γνώσης, είναι ένα περίπλοκο εγχείρημα που απαιτεί την συμμετοχή και τη συνδρομή όλων των συντελεστών παραγωγής και των κοινωνικών ομάδων.

Χρειάζεται να γίνουν επιλογές που μπορεί βραχυπρόθεσμα να θίξουν κατεστημένα συμφέροντα και συμπεριφορές. Φυσικά, κανείς δεν μπορεί να διανοηθεί ότι η Ελλάδα μπορεί να γυρίσει στην οικονομία χαμηλού κόστους παραγωγής και να ανταγωνίζεται γειτονικές ή μακρινές χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Η στόχευση είναι η αναβάθμιση της οικονομίας προς την αξιοποίηση του νέου πλουτοπαραγωγικού πόρου που λέγεται γνώση, και που περιέχεται στις καινοτομίες, και προς τα εκεί πρέπει να οδη-

γηθούν οι πολιτικές μας στο άμεσο μέλλον. Απ' αυτό προκύπτουν οι προκλήσεις για το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, τους υπεύθυνους πολιτικούς αλλά και τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς.

Οι προκλήσεις για το εκπαιδευτικό σύστημα περιλαμβάνουν:

- θεσμοθετημένη και τακτική αξιολόγηση όλων, θεσμών και προσώπων
- σύνδεση αξιολόγησης και χρηματοδότησης
- σύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή και την αγορά εργασίας, τη σημερινή, αλλά κυρίως τη μελλοντική
- δημιουργία ανταγωνιστικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων
- συμμετοχή στην παραγωγή και στην διάχυση των νέων τεχνολογιών και καινοτομιών

Οι προκλήσεις αφορούν άμεσα την τριτοβάθμια εκπαίδευση, γιατί εκεί παράγονται νέες γνώσεις που μπορεί να διατεθούν άμεσα στην παραγωγή και πτυχιούχοι που με την επιχειρηματική τους δραστηριότητα θα αλλάξουν το παραγωγικό τοπίο στην Ελλάδα.

Αφορούν επίσης την υποχρεωτική εκπαίδευση, γιατί εκεί διαμορφώνονται νοοτροπίες και συμπεριφορές που χαρακτηρίζουν τις κοινωνικές και οικονομικές λειτουργίες του παραγωγικού δυναμικού, αλλά και της ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών. Στην διαμορφούμενη πλέον και στην Ελλάδα κοινωνία των πολιτών, οι πολίτες ακόμη και με χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο, χρειάζεται να κατανοούν τα παγκόσμια φαινόμενα και τις αλλαγές που επιβάλλουν αυτά, και να συμμετέχουν στις σύνθετες διαδικασίες κοινωνικής και οικονομικής αλλαγής.

Αφορούν ακόμη περισσότερο την διαβίου κατάρτιση και εκπαίδευση, η οποία αποτελεί τον μόνο δρόμο για την επιτάχυνση των αλλαγών και την κάλυψη του χαμένου εδάφους. Με πρώτη προτεραιότητα στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών και την βελτίωση της αποτελεσματικότητας (σχεδιασμός, οργάνωση, αξιολόγηση, καθοδήγηση) των μηχανισμών παροχής υπηρεσιών συνεχιζόμενης εκπαίδευση και κατάρτισης.

Κριτική για
Μέθοδο εκπαίδευσης
91

Πίνακας 1. Δαπάνες προς εκπαιδευτικούς οργανισμούς ως ποσοστό του ΑΕΠ, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, 2002

	Προ-πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και μετα-δευτεροβάθμια, μη-τριτοβάθμια	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Όλα τα επίπεδα
Σύνολο ΟΟΣΑ	0,4	3,8	1,7	6,1
Ελλάδα	X	2,7	1,2	4,1
Ιταλία	0,4	3,5	0,9	4,9
Ισπανία	0,5	3,2	1,2	4,9
Ιρλανδία	X	3,1	1,3	4,4
Σουηδία	0,5	4,6	1,8	6,9
Τουρκία	X	2,6	1,2	3,8

OECD: Education at a glance, 2005

Πίνακας 2. Δαπάνες προς δημόσιους και ιδιωτικούς εκπαιδευτικούς οργανισμούς ανά μαθητή-σπουδαστή (τιμές PPS βασισμένες σε ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης) (€)

	Όλα τα επίπεδα		Πρωτοβάθμια		Δευτεροβάθμια		Τριτοβάθμια	
	2001	2003	2001	2003	2001	2003	2001	2003
ΕΕ25	5157,7	5519,2	3906,4	4335,9	5428,8	5697,0	7702,4	8068,9
ΕΕ15	5647,5	6003,7	4250,9	4671,1	5989,8	6252,4	8267,1	8871,6
Ελλάδα	3179,1	4119,7	2376,8	2959,7	3042,0	4197,9	3787,2	5197,3
Ιταλία	6399,5	6256,9	5717,0	6016,6	7153,6	6672,7	7294,7	7241,3
Ιρλανδία	4749,1	5299,1	3312,1	4062,1	4652,6	5383,9	8701,2	7971,6
Σουηδία	6199,6	6916,4	5570,2	6222,1	5697,9	6481,5	13439,3	13717,1

Πηγή: EUROSTAT

Πίνακας 3. Δαπάνες ανά σπουδαστή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 2002 και μεταβολές

	Δαπάνη ανά σπουδαστή 2002, σταθ. τιμές, \$ΗΠΑ	Δείκτης 1995=100		
		Δαπάνη	Αριθμός σπουδαστών	Δαπάνη/σπουδαστή
ΟΟΣΑ, μ.ό.	10655			112
Ελλάδα	4731	243	181	134
Ιταλία	8636	131	108	121
Ισπανία	8020	151	115	132
Ιρλανδία	9809	169	131	129
Σουηδία	15715	115	135	85
Τουρκία	-	191	110	174

Πηγή: OECD Factbook 2006, Economic, environmental and social statistics, 2006

Πίνακας 4. Μεταβολές στις δαπάνες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 2002

	Δείκτης 1995=100		
	Δαπάνη	Αριθμός μαθητών	Δαπάνη/ μαθητή
Ελλάδα	144	92	156
Ιταλία	103	98	106
Ισπανία	109	81	134
Ιρλανδία	142	93	152
Σουηδία	112	117	96
Τουρκία	171	115	148

OECD: Education at a glance, 2005

Πίνακας 5. Ποσοστό ενηλίκων 25-64 ετών που συμμετέχουν σε συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση (δήλωσαν ότι συμμετείχαν σε κατάρτιση τις 4 εβδομάδες που προηγήθηκαν της απάντησης στο ερωτηματολόγιο)

	1996	2005
ΕΕ25 (2000-2005)	7,9	10,8
ΕΕ15	5,7	11,9
Ελλάδα	0,9	1,8
Ιταλία	4,1	6,2
Ιρλανδία	4,8	8,0
Σουηδία	26,5	34,7
Φινλανδία	16,3	24,8

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 6. Ποσοστό συμμετοχής του εργατικού δυναμικού στην άτυπη, σχετιζόμενη με την απασχόληση, συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση, κατά επίπεδο (αρχικής) εκπαίδευσης και κατά καθεστώς απασχόλησης, 2003

	Επίπεδο εκπαίδευσης				Καθεστώς απασχόλησης				
	Κατώτερη δευτεροβάθμια	Ανώτερη δευτεροβάθμια	Τριτοβάθμια	Όλα τα επίπεδα	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Ενεργός πληθυσμός	Άεργοι	Σύνολο
Ελλάδα	2	4	6	4	4	4	4	4	4
Ιταλία	2	8	14	6	6	1	6	0	4
Ιρλανδία	7	12	22	14	14	8	14	2	11
Σουηδία	27	41	62	45	47	11	45	6	40
Φινλανδία	28	38	60	44	46	16	44	5	36

OECD: Education at a glance, 2005

Πίνακας 7. Στοιχεία ποσοτικών επιδόσεων του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, 2005

	Πληθυσμός που έχει συμπληρώσει τουλάχιστο την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (επί του πληθυσμού 25-64 ετών)	Πληθυσμός 20-24 ετών που έχει συμπληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	Κινητικότητα σπουδαστών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης 2004	
			Σπουδαστές σε μίαν άλλη χώρα ΕΕ25, ΕΟΧ, υποψήφια (1000)	Εισροή φοιτητών από άλλη χώρα ΕΕ25, ΕΟΧ, υποψήφια (1000)
ΕΕ25	68,9	77,3	353,3	436,7
ΕΕ15	66,0	74,5	272,8	413,9
Ελλάδα	59,7	84,0	45,6	12,0
Ιταλία	50,3	72,9	30,8	16,4
Ισπανία	48,4	61,3	21,0	10,9
Πορτογαλία	26,2	48,4	10,6	2,7
Ιρλανδία	64,6	61,3	16,3	4,7
Σουηδία	83,4	86,1	8,7	18,7

Πηγή: EUROSTAT

Πίνακας 8. Μέσο μέγεθος τάξεων (αριθμός μαθητών ανά τάξη), κατά είδος οργανισμών και επιπέδου εκπαίδευσης 2003

	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση		Κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	
	Δημόσιοι οργανισμοί	Δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί	Δημόσιοι οργανισμοί	Δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί
ΟΟΣΑ μ.ό.	21,4	21,6	23,6	23,9
Ελλάδα	17,1	17,2	22,7	22,8
Ιταλία	18,0	18,1	20,9	20,9
Ιρλανδία	24,0	X	20,4	X
Δανία	19,7	19,4	19,4	19,2

OECD: Education at a glance, 2005

Πίνακας 9. Αναλογία μαθητών / σπουδαστών προς διδάσκοντες στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς 2003

	Προ-πρωτοβάθμια	Πρωτοβάθμια	Δευτεροβάθμια	Μετα-δευτεροβάθμια	Τριτοβάθμια
ΟΟΣΑ μ.ό.	14,4	16,5	13,6	11,9	14,9
Ελλάδα	13,2	12,1	8,6	7,5	29,6
Ιταλία	12,1	10,9	10,6	X	21,9
Ιρλανδία	15,0	18,7	13,7	X	15,0
Σουηδία	10,8	12,3	13,1	X	9,0

OECD: Education at a glance, 2005

Πίνακας 10. Λόγος διδασκομένων προς διδάσκοντες 2003 (υπολογισμοί σε ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης)

	Κατώτερη δευτεροβάθμια		Ανώτερη δευτεροβάθμια	
	Δημόσια σχολεία	Ιδιωτικά σχολεία	Δημόσια σχολεία	Ιδιωτικά σχολεία
ΟΟΣΑ μέσος όρος	14,6	13,1	13,2	11,9
Ελλάδα	8,7	8,1	8,8	6,5
Ιταλία	10,3	8,3	11,4	5,8
Ισπανία	11,9	17,1	7,4	10,4
Σουηδία	12,2	11,8	14,2	13,1
Φινλανδία	9,7	12,3	16,4	12,6

OECD: Education at a glance, 2005

Πίνακας 11. Πληθυσμός που έχει συμπληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση ως ποσοστό ηλικιακών ομάδων

	25-64 ετών		25-34 ετών	
	1994	2003	1994	2003
Μέσος όρος ΟΟΣΑ	19,2	24,1	22,2	29,5
Ελλάδα	17,9	18,3	25,0	23,7
Ιταλία	7,5	10,4	7,9	12,5
Ισπανία	15,0	25,2	25,2	37,5
Πορτογαλία	10,7	10,8	13,2	16,3
Ιρλανδία	18,6	26,3	24,4	37,1
Σουηδία	27,0	33,4	27,3	40,4
Καναδάς	34,2	44,0	37,8	52,8
ΗΠΑ	32,2	38,4	32,0	38,7
Αυστραλία	23,1	31,3	23,6	36,3

Πηγή: OECD Factbook 2006, Economic, environmental and social statistics, 2006

Πίνακας 12. Επίσημοι ετήσιοι μισθοί των διδασκόντων σε δημόσιους οργανισμούς, κατά την εκκίνηση, μετά από 15 έτη πρακτικής και στην κορυφή της κλίμακας, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, σε US\$ και PPPs, 2003

	Πρωτοβάθμια				Κατώτερη δευτεροβάθμια				Ανώτερη δευτεροβάθμια			
	Μισθός εκκίνησης	Μισθός με 15 έτη πείρα	Μισθός στην κορυφή της κλίμακας	Λόγος μισθού με 15 έτη πείρα προς κατά κεφαλή ΑΕΠ	Μισθός εκκίνησης	Μισθός με 15 έτη πείρα	Μισθός στην κορυφή της κλίμακας	Λόγος μισθού με 15 έτη πείρα προς κατά κεφαλή ΑΕΠ	Μισθός εκκίνησης	Μισθός με 15 έτη πείρα	Μισθός στην κορυφή της κλίμακας	Λόγος μισθού με 15 έτη πείρα προς κατά κεφαλή ΑΕΠ
Μέσος όρος ΟΟΣΑ	24287	33336	40539	1,31	26241	35876	43477	1,35	27455	38317	45948	1,43
Ελλάδα	22990	28006	33859	1,38	22990	28006	33859	1,38	22990	28006	33859	1,38
Ιταλία	23751	28731	34869	1,08	25602	31304	38306	1,18	25602	32186	40058	1,21
Ισπανία	29973	34890	43816	1,42	33702	39019	48352	1,59	34614	40231	49712	1,64
Πορτογαλία	20150	33815	53085	1,81	20150	33815	53085	1,81	20150	33815	53085	1,81
Ιρλανδία	24458	40514	45910	1,22	25295	40514	45910	1,22	25295	40514	45910	1,22
Σουηδία	24488	28743	32956	1,00	25278	29617	33567	1,03	26278	30934	35610	1,07

OECD: Education at a glance, 2005

Πίνακας 13. Ετήσιοι επίσημοι μισθοί διδασκόντων σε δημόσιους οργανισμούς, κατά την εκκίνηση, μετά από 15 έτη πρακτικής και στην κορυφή της κλίμακας, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, σε US\$ και PPPs, 2003

	Λόγος μισθού κορυφής κλίμακας προς μισθό εκκίνησης			Έτη από την εκκίνηση στην κορυφή	Ωριαίος μισθός για καθαρό χρόνο διδασκαλίας με 15 έτη πείρας		
	Πρωτοβάθμια	Κατώτερη δευτεροβάθμια	Γενική ανώτερη δευτεροβάθμια		Πρωτοβάθμια	Κατώτερη δευτεροβάθμια	Γενική ανώτερη δευτεροβάθμια
Μέσος όρος ΟΟΣΑ	1,70	1,70	1,71	24	41	51	59
Ελλάδα	1,47	1,47	1,47	33	36	45	45
Ιταλία	1,47	1,50	1,56	35	36	53	54
Ισπανία	1,46	1,43	1,44	39	40	69	73
Πορτογαλία	2,63	2,63	2,63	26	43	54	58
Ιρλανδία	1,88	1,82	1,82	22	44	55	55
Φινλανδία	1,18	1,20	1,23	20	46	61	76

OECD: Education at a glance, 2005

Πίνακας 14. Εξέλιξη της παραγωγή σε διάφορους τομείς δείκτης Δεκ.2005

2000=100	Ενέργεια	Κεφαλαιουχικά	Ενδιάμεσα	Μη-διαρκή καταναλωτικά	Διαρκή καταναλωτικά
ΕΕ25	114,0	107,7	104,3	104,2	96,0
Ελλάδα	105,7	75,8	103,7	103,7	74,6
Ιταλία	123,0	94,5	93,9	96,3	90,4
Ιρλανδία	125,8	131,4	99,8	167,0	110,8
Σουηδία	96,6	117,7	100,6	109,1	90,3

Πηγή: Eurostat. Δεν διατίθενται στοιχεία για την Ελλάδα στον τομέα της κατασκευής μετά το 2004. Στο τέλος 2004 η κατασκευή στην Ελλάδα εμφανίζει μείωση 22,8%.

Πίνακας 15. Ποσοστά απασχόλησης κατά επίπεδο εκπαίδευσης 2003

	φύλο	Πρωτοβάθμια	Κατώτερη δευτεροβάθμια	Ανώτερη δευτεροβάθμια			Μετα-δευτεροβάθμια, μη-τριτοβάθμια	Τριτοβάθμια		Όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης
				ISCED 3C short	ISCED 3C long/3B	ISCED 3A		Τύπος Β	Τύπος Α	
ΟΟΣΑ μ.ό.	A	66	73	80	84	82	84	88	89	81
	Γ	39	49	62	63	65	73	78	79	62
Ελλάδα	A	77	87	85	87	83	85	83	87	82
	Γ	38	42	50	54	47	64	75	78	49
Ιταλία	A	52	79	80	85	82	85	(χ)	88	77
	Γ	18	39	56	62	61	73	(χ)	77	46
Ιρλανδία	A	61	84	X	X	89	91	91	91	83
	Γ	30	47	X	X	61	68	79	83	59
Σουηδία	A	66	79	X	X	83	X	84	87	82
	Γ	50	67	X	X	79	X	82	88	78
Δανία	A	53	73	(73)	85	75	49	86	88	73
	Γ	34	52	85	76	60	60	83	83	73

OECD: Education at a glance, 2005

Απασχολούμενοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης, ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, απογραφή 2001

Κλάδοι	απασχολούμενοι σύνολο	κάτοχοι διδακτορικού τίτλου	κάτοχοι διδακτορικού τίτλου/σύνολο %	κάτοχοι μάστερ	κάτοχοι μάστερ/σύνολο %	πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών	πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών/σύνολο %	πτυχιούχοι ΤΕΙ, ΚΑ-ΤΕ< ΚΑ-ΤΕΕ κτλ	πτυχιούχοι ΤΕΙ, ΚΑ-ΤΕ< ΚΑ-ΤΕΕ κτλ/σύνολο %	απόφοιτοι δημοτικού	απόφοιτοι δημοτικού/σύνολο %	εγκατέλειψαν το δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή-ανάγνωση	εγκατέλειψαν το δημοτικό, αλλά γνωρίζουν/σύνολο %	δεν γνωρίζουν γραφή-ανάγνωση	δεν γνωρίζουν γραφή-ανάγνωση/σύνολο %
ΣΥΝΟΛΟ Ελλάδας	4102089	22197	0,005	43110	0,011	619563	0,151	229379	0,056	1028787	0,251	80092	0,020	42345	0,010
Γεωργία, κτηνοτροφία, δασοκομία	573716	89	0,000	144	0,000	5377	0,009	4036	0,007	336347	0,586	42034	0,073	21525	0,038
Αλιεία	17953	14	0,001	40	0,002	404	0,023	482	0,027	8934	0,498	947	0,053	441	0,025
Ορυχεία, λατομεία	11346	19	0,002	65	0,006	583	0,051	387	0,034	3955	0,349	197	0,017	79	0,007
Μεταποιητικές βιομηχανίες	492911	897	0,002	3549	0,007	31723	0,064	20570	0,042	147397	0,299	6643	0,013	3290	0,007
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, αερίου, νερού	37236	93	0,002	266	0,007	3577	0,096	3107	0,083	5662	0,152	168	0,005	46	0,001
Κατασκευές	350694	268	0,001	1100	0,003	16063	0,046	9334	0,027	134392	0,383	8233	0,023	4955	0,014
Εμπόριο, επισκευές οχημάτων, και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	605452	627	0,001	3390	0,006	49193	0,081	28721	0,047	110829	0,183	6602	0,011	4753	0,008
Ξενοδοχεία, εστιατόρια	234325	174	0,001	613	0,003	9833	0,042	szx				3121	0,013	899	0,004
Μεταφορές, αποθήκευση, και επικοινωνίες	267844	455	0,002	2809	0,010	19189	0,072					2431	0,009	767	0,003
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	105915	528	0,005	4493	0,042	29255	0,276					106	0,001	34	0,000

Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες	238339	2833	0,012	8859	0,037	90760	0,381	20983	0,088	15250	0,064	1052	0,004	590	0,002
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	320876	1396	0,004	3594	0,011	71558	0,223	31527	0,098	30667	0,096	1073	0,003	396	0,001
Εκπαίδευση	249694	8658	0,035	7343	0,029	183192	0,734	14623	0,059	6208	0,025	358	0,001	130	0,001
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	184710	4740	0,026	2513	0,014	60249	0,326	34767	0,188	17945	0,097	671	0,004	233	0,001
Παροχή υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	135868	493	0,004	1409	0,010	19347	0,142	9605	0,071	24915	0,183	1416	0,010	678	0,005
Νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	57064	35	0,001	54	0,001	6129	0,107	1961	0,034	11161	0,196	1443	0,025	1309	0,023
Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα	1081	28	0,026	88	0,081	352	0,326	68	0,063	72	0,067	2	0,002	0	0,000
Δήλωσαν ασαφώς τον κλάδο ή δεν δήλωσαν	217065	850	0,004	2781	0,013	22779	0,105	10966	0,051	45419	0,209	3595	0,017	2220	0,010

Πηγή: ΕΣΥΕ Απογραφή 2001

Πίνακας 17. Απασχολούμενοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης, ομάδες ατομικών επαγγελμάτων, απογραφή 2001

	απασχολούμενοι σύνολο	κάτοχοι διδακτορικού τίτλου	κάτοχοι διδακτορικού τίτλου/σύνολο %	κάτοχοι μάρμαστερ/σύνολο %	πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών	πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών/σύνολο %	πτυχιούχοι ΤΕΙ, ΚΑΤΕ < ΚΑΤΕΕ κτλ	πτυχιούχοι ΤΕΙ, ΚΑΤΕ < ΚΑΤΕΕ κτλ/σύνολο %	απόφοιτοι δημοτικού	απόφοιτοι δημοτικού/σύνολο %	εγκατέλειψαν το δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή-ανάγνωση	εγκατέλειψαν το δημοτικό, αλλά γνωρίζουν/σύνολο %	δεν γνωρίζουν γραφή-ανάγνωση	δεν γνωρίζουν γραφή-ανάγνωση/σύνολο %	
ΣΥΝΟΛΟ Ελλάδας	4102089	22197	0,005	43110	0,011	619563	0,151	229379	0,056	1028787	0,251	80092	0,020	42345	0,010
Μέλη βουλευομένων σωμάτων, ανώτερα διοικητικά στελέχη	363553	2240	0,006	8139	0,022	60420	0,166	20845	0,057	70355	0,194	3695	0,010	11	0,000
Πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα	493625	16925	0,034	22461	0,046	387031	0,784	27747	0,056	2723	0,006	0	0,000	0	0,000
Τεχνολόγοι τεχνικοί βοηθοί και συναφή επαγγ.	322419	1552	0,005	6272	0,019	52533	0,163	81245	0,252	35	0,000	0	0,000	0	0,000
Υπάλληλοι γραφείου και συναφή επαγγ.	390930	362	0,001	2694	0,007	40447	0,103	26047	0,067	22342	0,057	0	0,000	0	0,000
Παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα και αγορές	551537	335	0,001	1458	0,003	32901	0,060	33500	0,061	96565	0,175	4768	0,009	2947	0,005
Ειδικαιμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι, αλειείς	533649	55	0,000	110	0,000	4032	0,008	3418	0,006	320938	0,601	39050	0,073	16327	1,000
Ειδικαιμένοι τεχνίτες και συναφή τεχνικά επαγγ.	619725	125	0,000	530	0,001	12150	0,020	19181	0,031	224100	0,362	10622	0,017	5272	0,009

Χειριστές μηχανημάτων σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων και συναρμολογητές	288514	31	0,000	129	0,000	3774	0,013	5362	0,019	108782	0,377	4301	0,015	1259	0,004
Ανειδίκευτοι εργάτες χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες	362126	51	0,000	97	0,000	11159	0,031	4880	0,013	144361	0,399	14737	0,041	14893	0,041
Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγγ.	75309	351	0,005	904	0,012	9213	0,122	4837	0,064	14303	0,190	883	0,012	382	0,005
Δεν δήλωσαν επάγγ.	100702	170	0,002	316	0,003	5903	0,059	2317	0,023	24283	0,241	2036	0,020	1254	0,012

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001

Πίνακας 18. Ποσοστό ανεργίας του συνολικού πληθυσμού ,ανά επίπεδο εκπαίδευσης, επί πληθυσμού 25-59 ετών (2005)

	Πρωτοβάθμια και κατώτερη δευτεροβάθμια	Ανώτερη δευτεροβάθμια και μετά-δευτεροβάθμια μη-τριτοβάθμια	Τριτοβάθμια
ΕΕ25	11,4	8,1	4,6
ΕΕ15	10,3	7,0	4,7
Ελλάδα	8,7	9,3	7,0
Ιταλία	7,6	5,2	5,8
Ιρλανδία	6,3	3,0	2,0
Σουηδία	9,1	6,1	4,4
Φινλανδία	11,1	7,4	4,6
Δανία	7,2	4,2	3,7

Πηγή: EUROSTAT

Πίνακας 19. Κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων από την καινοτομία, ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (τα στοιχεία αναφέρονται κυρίως στο 2003)

	Όλοι οι κλάδοι (σύνολο)	Βιομηχανία	Εξορυκτική βιομηχανία	Μεταποίηση	Ενέργεια, νερό	Υπηρεσίες (εκτός Δημοσίου)	Εμπόριο, επισκευές	Μεταφορές, επικοινωνίες, αποθήκευση	Χρηματοοικονομικές υπηρεσίες	Οικοδομή, ενοικίαση, άλλες υπηρ. σε επιχειρ
Ελλάδα	8,9	7,5	..	7,6	..	13,6	20,2	4,0	10,3	24,4
Ιταλία	16,1	19,1	8,3	19,9	9,4	12,1	6,7	13,2	14,3	32,3
Πορτογαλία	15,1	18,2	..	15,5	..	12,3	10,4	11,0	12,4	48,6
Φινλανδία	17,5	24,1	7,8	27,3	4,6	7,0	2,9	15,9	..	20,9
Δανία	18,0	21,9	8,6	23,7	4,1	15,4	16,2	8,2	15,7	27,4

Πηγή: EUROSTAT